

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
בס"ד, כ' אלול התשפ"ו

חולין קכ"ה – דיני טומאה בעצמות

שאלות:

1. דב נגע בעצם של נבלה יכול להיות שהוא עדיין טהור?

משנה: קולית המת, מוקדשים, נבלה ושרץ

○ המשנה מפרטת דיני עצמות:

■ קולית המת (עצם הירך): מי שנוגע בה – טמא, בין שהיא סתומה ובין שהיא נקובה מפני שעצם המת מטמאת במגע אפילו בשיעור כשעורה.

■ קולית המוקדשים (שיש בה מוח שנעשה נותר): מי שנוגע בה – טמא בטומאת ידיים מדרבנן שחכמים גזרו טומאה על נותר כדי שלא ישאירו מהקרבתו, וגזרו גם על העצם בין סתומה ובין נקובה, משום שהעצם שימשה את הנותר.

○ לגבי קולית נבלה וקולית השרץ:

■ אם הן סתומות: הנוגע בהן – טהור, מפני שעצמות נבלה ושרץ לא מטמאות בעצמן, (כי כתוב הנוגע 'בנבלתה' וזה רק בבשר) והמוח שבתוכן לא ניתן לנגיעה.

■ אבל אם הן נקובות בכל שהוא: הנוגע בהן – טמא במגע, שכן אפשר להגיע במוח על ידי שערה, וטמא גם במשא כי זה נלמד מההיקש בפסוק 'הנוגע', ו'הנושא': מה שבא לכלל מגע בא לכלל משא, ושלא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא.

2. האם יש דין בסיס לדבר האסור לעניין טומאה?

מתי עצם מטמאת באוהל

הגמרא מקשה: למה במשנה קולית המת לא מטמאת גם באוהל?

○ הרי אם יש כזית בשר על העצם או אפילו כזית מוח – טומאה בוקעת ועולה דרך הקולית אפילו לרקיע כי אין בה מרווח של טפח בתוך העצם;

○ ואפילו אם המוח הוא פחות מכזית אבל מבפנים אם האדם היה חי, המוח היה מצמיח ומרפא את הבשר מבחוץ (מעלה ארוכה), הקולית נחשבת איבר שלם ומטמאת באוהל גם ללא שיעור כזית! ובנוסף קשה אם אין כזית, למה קולית נבלה וקולית השרץ שהם סתומים טהורים? הרי אם זה מעלה ארוכה הם נחשבים איבר שלם!

○ הגמרא מביאה שלושה תירוצים של אמוראים:

1. רב יהודה בריה דרבי חייא תירץ שברישא לעניין מת אין כזית בשר ואין כזית מוח, ומוכח מכאן שמשנתנו סוברת שמוח מבפנים לא יכול להעלות ארוכה לבשר מבחוץ. ולכן מטמא רק במגע (כשעורה) ולא באוהל; בסיפא (מוקדשים, נבלה ושרץ) חייבים לומר שיש כזית מוח שהרי אין נותר בפחות מכזית.

ובכל נושא שנשנה במשנה יש חידוש מיוחד בפני עצמו, ובמוקדשים החידוש הוא כדברי מרי בר אבוא בשם רבי יצחק שעצמות ששימשו נותר, למרות שהן עצמן אינן נותר,

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א מטמאות את הידיים, הואיל והן נעשו בסיס לדבר האסור. והחידוש בנבלה הוא, שלמרות שיש מוח כזית, היא לא מטמאת אם היא לא נקובה, כי חייבים שתהיה אפשרות נגיעה במוח.

2. **אביי** תירץ שמוח מבפנים כן מעלה ארוכה, אבל המשנה מדברת בקולית ששייפה כלומר ניסר אותה לרוחבה; כי לפי **רבי אלעזר**, שיוף לאורכה עדיין לא מבטל ממנה דין איבר כי יש חיבור בין כל חלקיה והיא מעלה ארוכה (כמו דקל שנקלף לאורכו וממשיך לחיות), אבל שיוף לרוחבה מנתק את החיות ומבטל את דין האיבר. ולכן היא לא מטמאת באוהל. (גם לשיטתו בסיפא מדובר בכזית מוח כדלעיל).

3. **רבי יוחנן** תירץ שיש כזית מוח, ומוח מעלה ארוכה, ומה ששנינו במשנה "נוגע" הכוונה גם למאהיל. וקשה אם כזית מעלה ארוכה למה קולית נבלה ושרץ סתומה טהורה – **רבי בנימין בר גידל** תירץ בשם **רבי יוחנן** שמדובר במוח המתקשקש (יבש ועקור), שלעניין מת עדיין טומאתו בוקעת ועולה, אבל בנבלה ובשרץ הוא לא מעלה ארוכה ולא נחשב איבר, ולכן לא מטמא עד שינקב ויוכל לגעת בו.

3. מתי מי שמאהיל על הטומאה נחשב שהוא נוגע בה?

טומאת אוהל כנגיעה

- בהמשך להסבר של **רבי יוחנן**, **רבי אבין** או **רבי יוסי בר אבין** אמר שגם במשנה באהלות התנא סובר שהמאהיל נקרא נוגע, כי המשנה אומרת: שהנוגע בחצי זית של מת ביד אחת, ומאהיל על חצי זית בידו השניה, הוא טמא. וזה מסתבר בתנאי שהמאהיל והנוגע נחשבים 'שם אחד' ומצטרפים. כי הכלל בסוף המשנה אומר שרק טומאות מאותו שם מצטרפות. הגמרא מקשה שזה לא מסתדר עם הסיפא של המשנה שכשאדם נוגע בחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל חצי זית נוסף – לא נטמא כי המגע והאוהל לא מצטרפים! **רבי זירא מסביר** שאין ראיה מהמשנה באהלות שנגיעה ואוהל הם שם אחד, כי ברישא מדובר בטומאה רצוצה (דחוקה) בין שני ארונות שאין ביניהם רווח טפח, כי בגלל שהטומאה בוקעת לרקיע כל החלל הדחוק נחשב כמלא טומאה ולכן הכול נחשב כנגיעה ממשית.
- הגמרא אומרת שהתנא שקורא לאוהל "נוגע" כשיטת **רבי יוחנן** הוא **רבי יוסי** ששנה שמלוא תרווד של רקב עפר של מת מטמא במגע, במשא ובאוהל. והרי אי אפשר שבנגיעה ממש ייגע בכל מלוא התרווד-עפר בבת אחת, שהרי כל גרגיר הוא נפרד, ולכן "מגע" כאן מוכרח להתפרש כאוהל.
- הגמרא מקשה שבדברי **רבי יוסי** נאמר גם נגיעה וגם אוהל, ואם זה אותו דבר למה צריך לומר פעמיים?
- **אביי** מתירץ שהמאהיל בגובה נמוך מטפח מעל הטומאה נקרא "אהל נגיעה" וככה הוא נוגע בתרווד עפר; והמאהיל במרחק של למעלה מטפח הוא "אהל גרידא". לדעת **אביי** **רבי יוסי** הוא לא בשיטת **רבי יוחנן** שהרי **אביי** העמיד את משנתינו אחרת מ**רבי יוחנן**.
- **רבא** מתירץ שאכן **רבי יוחנן** הוא בשיטת **רבי יוסי** ואפילו מאהיל למעלה מטפח ישירות על הטומאה נקרא "אהל נגיעה". "אהל גרידא" מוגדר רק בהמשכה – כשדבר שלישי מאהיל בבת אחת על האדם ועל הטומאה וממשיך אותה עליו.

- האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
- **רבא** מביא ראייה **שרבי יוסי** סובר שגם אוהל למעלה מטפח נקרא אוהל נגיעה, ממשנה באהלות שבה **רבי יוסי** אומר שרשת חבלים מסורגת, שהחורים שלה קטנים מטפח, היא חוצצת ולא מעבירה טומאה, אבל אם היא פרוסה מעל המת באוויר – מי **שנוגע** כנגד הנקב (כלומר המאהיל על המת דרך הנקב) טמא, ושלא כנגד הנקב טהור. מכאן **שרבי יוסי** קרא למאהיל נוגע, וחייבים לומר שמדובר בגובה יותר מטפח מעל המת אחרת זה כמו לבוש של המת שלא חוצץ לטומאה בכלל.
 - **אביי** דוחה את ההוכחה, לשיטתו מדובר שפרס את הרשת בפחות מטפח מעל המת; ומה שלא מטמא כמת בכסותו, זה מפני שהכסות בטלה למת, להבדיל מהרשת שלא בטלה.
הגמרא **מקשה** הרי גם אם הרשת לא בטלה, כל עוד אין אוהל טפח, טומאה טמונה בוקעת ועולה לרקיע?
אביי מתרץ שלדעת **רבי יוסי** טומאה טמונה לא בוקעת לרקיע גם כשאין אוהל טפח מעליה. **אביי** בסוף הדף ובתחילת הדף הבא מביא ראייה לכך ממשנה במסכת אהלות:
 - המשנה מדברת על קופסת עץ (מגדל), שיש בתוכה כזית טומאת מת, ויש לה פתח להכניס ולהוציא ממנה דברים שהוא קטן מטפח, יש במשנה מספר דינים, שבהם **תנא קמא** מטמא **ורבי יוסי** מטהר. כשהשיקולים של **תנא קמא** הם:
 - שטומאה טמונה, שמכוסה במשהו שצמוד אליה בגובה פחות מטפח בוקעת ועולה לרקיע.
 - ואם יש טומאה בתוך המגדל-הקופסא, בגלל שעתידים סוף סוף להוציא אותה משם, הטומאה יכולה לצאת ולטמא גם כשהפתח קטן מטפח.
 - הגמרא **מסבירה** שכשרבי **יוסי** חולק על **תנא קמא**, הוא בעצם חולק על שני השיקולים האלו, ולכן עולה מכאן **שרבי יוסי** סובר שטומאה טמונה לא בוקעת לרקיע. ובדף הבא הגמרא **תקשה** סתירה בדעת **רבי יוסי**.